

ПРОБЛЕМА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ К.Д. УШИНСЬКОГО

УДК 37(09)(477)“20”

Наталія Калита, кандидат педагогічних наук,

старший викладач кафедри педагогіки та методики початкового навчання
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

ПРОБЛЕМА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ К.Д. УШИНСЬКОГО

У статті розкрито проблему фізичного виховання особистості у педагогічній спадщині К. Ушинського; визначено погляди педагога про участь школи, сім'ї у фізичному вихованні особистості; обґрунтовано завдання і зміст фізичного виховання.

Ключові слова: фізичне виховання, сім'я, особистість.

Табл. 1. Літ. 11.

Постановка проблеми. Одним із основних завдань початкової школи є збереження і зміцнення морального, фізичного і психічного здоров'я вихованця. Розв'язання завдань фізичного виховання – проблема багатобачна і вимагає комплексного підходу. З моменту народження дитини і впродовж усього життя особистості необхідний комплекс цілеспрямованих дій, що сприяють зміцненню і збереженню здоров'я.

Ще наші предки в системі виховання особистості надавали особливого значення питанню формування фізичної досконалості особистості. Фізична краса, здоров'я людини поцінювалися найвище, поряд з розумом, серед інших людських якостей. У прислів'ях народ висловлював своє особливе ставлення до фізичної досконалості людини: “Сила та розум – краса людини”, “В здоровому тілі – здоровий дух”, “Бережи одягу знову, а здоров'я змолоду” та ін. Фізично красиві, здорові люди прославлялися у піснях, легендах, билинах.

Фізичне виховання – це складова частина загального виховання; соціально-педагогічний процес, спрямований на зміцнення здоров'я й загартування організму, гармонійний розвиток форм, функцій і фізичних можливостей дітей та молоді, формування життєво важливих рухових навичок та умінь. Фізичне виховання здійснюється в єдності з розумовим, моральним, трудовим і естетичним вихованням. Обов'язкові заняття фізичними вправами за державними програмами провадяться у дошкільних закладах, загальноосвітніх навчальних закладах, в усіх типах спеціальних навчальних закладів [10].

Аналіз останніх досліджень. Проблему фізичного виховання у спадщині К. Ушинського, розкрито у наукових дослідженнях Г. Богданова [1], О. Ващенко, В. Горашука [2], О. Єресько [3], А. Окопного, В. Сухомлинського [5], М. Фіцули [9], К. Чорної [10], К. Ушинського [6] та ін.

Мета статті полягає у виявленні та обґрунтуванні поглядів К. Ушинського на проблему фізичного виховання особистості.

Виклад основного матеріалу. Мету фізичного виховання К. Ушинський визначає як мету “здорової” – “здорової” педагогіки, що в термінології сучасного виховання назвемо здоров'язберігаючою педагогікою. На думку педагога, гімнастика є основою фізичного виховання, і цим узагальнюючим поняттям К. Ушинський визначає суть фізичного виховання, основний зміст якого полягає у вихованні волі вихованця: “тримати постійно в шорах свій організм і вести його туди, куди направляє думка вищого добра” [6, 378].

К. Ушинський надавав важливого значення фізичному вихованню, однак його розуміння цього напрямку гармонійного виховання особистості має свою специфіку. Для розуміння вимог і правил фізичного виховання К. Ушинський вважав необхідним вивчення фізичних і фізіологічних явищ в організмі людини [7, 34]. Педагог вважав, що основою фізичного виховання мають бути знання фізіології організму людини, а тому визначив основні правила фізичного виховання стосовно їжі; повітря; приміщення та одягу; мускульної діяльності; нервової діяльності [7, 49].

К. Ушинський визначає основне завдання фізичного, здоров'язберігаючого виховання як підпорядкування нервового організму дитини її свідомості і волі. Педагог застерігає, що потенційно багата нервова організація дитини вимагає від вихователя обережного поводження з нею, а саме: “ніколи і ні в чому не доводити її до роздратованого стану. Вихователь повинен пам'ятати, що нервовий організм тільки потроху привикає, *не впадаючи в роздратованість* (курсив К.У. – прим. Н.К.), витримувати всі найсильніші і найрізноманітніші враження і що разом із розвитком нервової організації повинні зміцнюватись воля і свідомість в людині” [6, 380].

ПРОБЛЕМА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ К.Д. УШИНСЬКОГО

Застереження К. Ушинського є актуальним для сучасного процесу фізичного виховання, оскільки акселерація сучасних дітей, яка полягає в прискореному анатомічному, фізіологічному розвитку, створює серйозну диспропорцію фізичного та морально-вольового розвитку. Педагог наголошує, що вихователь ніколи не повинен забувати про те, що ненормальна нервова діяльність не тільки безрезультатна, а й шкідлива: по-перше, для фізичного здоров'я, оскільки роздратованість, активність нерво-емоційної діяльності відбувається за рахунок життєво необхідної енергії тіла, якому у період його інтенсивного розвитку буде завдано значної шкоди; по-друге, часто повторювана ненормальна нервова діяльність закріплюється у звичний стан організму, який з кожним разом все легше впадає в стан роздратування і формує, в цілому, організм із слабовитими нервами [6, 381].

Для сучасного виховання і розвитку дитини таку загрозу становлять захоплення дітей комп'ютерними іграми, тривалим переглядом далеко не дитячих телепередач тощо. Як зазначає?

У процесі дослідження проблеми фізичного виховання нами здійснено порівняльний аналіз викладу проблеми у спадщині К. Ушинського та у сучасній українській педагогіці (за П. Щербанем) [11] (див. таблицю 1.).

Основним засобом фізичного, здоров'язберігаючого виховання К. Ушинський вважає гімнастику, при цьому розмежовує гімнастику "виховну, гігієнічну і лікувальну" [6, 377]. Гімнастика, всілякі тілесні вправи, тілесна втома, яка вимагає сну і їжі, прогулянки на свіжому повітрі, сон у прохолодному приміщенні, прохолодні купання, механічна робота, яка вимагає тілесних навиків, – ось найкращі засоби для того, щоб тримати нервовий організм завжди в нормальному стані і заспокоїти навіть тоді, коли необережно був збуджений, а разом з тим зміцнити волю і дати їй владу над нервами, зазначає педагог [6, 382].

Зміцнення здоров'я і загартовування організму досягається у процесі систематичних занять фізичними вправами при дотриманні відповідних гігієнічних умов. Особливе значення для зміцнення здоров'я мають такі вправи, які сприяють посиленню процесів дихання, кровообігу та обміну речовин (біг, ходьба на лижах, плавання, веслування, рухливі та спортивні ігри, спеціально підібрані вправи гігієнічної гімнастики), а також застосування цих вправ у поєднанні з процедурами, що загартовують: повітряні й сонячні ванни, обливання, обтирання тощо.

З метою уникнення перенапруження нервової системи дитини і зміцнення її фізичних сил К. Ушинський рекомендує давати якомога менше

Таблиця 1.

**Фізичне виховання у сучасній українській педагогіці
(за П. Щербанем) та у педагогічній спадщині К. Ушинського**

	У сучасній українській педагогіці (за П. Щербанем)	У педагогічній спадщині К. Ушинського
Мета	Зміцнення здоров'я сприяння гармонійному розвитку особистості підготовка молоді до праці і захисту України	Мету <i>фізичного виховання</i> К. Ушинський визначає як мету "здорової" – "здорової" педагогіки, що в термінології сучасного виховання назовемо здоров'язберігаючою педагогікою. К. Ушинський визначає суть фізичного виховання, основний зміст якого полягає у вихованні волі вихованця: "тримати постійно в шорах свій організм вести його туди, куди направляє думка вищого добра" [6, 378].
Завдання і зміст	Формування поняття про те, що піклування людини про своє здоров'я, фізичний розвиток є не тільки її особистою справою, а й суспільним обов'язком; сприяння правильному фізичному розвитку і зміцненню здоров'я; розвиток основних видів рухових дій, формування рухових умінь і навичок; формування в учнів правильної постави, підтягнутості й охайності.	Підпорядкування нервового організму дитини її свідомості і волі [6, 380].

ПРОБЛЕМА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ К.Д. УШИНЬСЬКОГО

Продовження таблиці 1.

Фізичне виховання у сучасній українській педагогіці (за П. Щербанем) та у педагогічній спадщині К. Ушинського

Засоби	Уроки фізичної культури гімнастика до початку занять фізкультурні хвилинки під час уроків ігри і фізичні вправи під час перерв фізичні вправи та ігри в режимі подовженого дня здоровий спосіб життя	Для розуміння вимог і правил фізичного виховання К. Ушинський вважав необхідним вивчення фізичних, фізіологічних, психічних явищ в організмі людини [7, 34]. Правила фізичного виховання стосовно їжі; повітря; приміщення та одягу; мускульної діяльності; нервової діяльності [7, 49].
Позакласна і позашкільна робота	Робота гуртків і секцій фізичної культури в школі, будинках дітей та юнацтва, при ЖЕКах, ДЮСШ, добровільних спортивних товариствах, на стадіонах, у плавальних басейнах спартакіади, фізкультурні свята, змагання	?
Роль сім'ї	Ранкова гігієнічна гімнастика раціональне харчування правильний режим дня, гігієна тіла, повноцінний сон контроль за поведінкою дітей під час виконання домашніх завдань, за їх ходом загартування організму, спільні прогулянки, ігри, заняття спортом	Гімнастика, всілякі тілесні вправи, тілесна втома, яка вимагає сну і їжі, прогулянки на свіжому повітрі, сон у прохолодному приміщенні, прохолодні купання, механічна робота, яка вимагає тілесних навиків, – ось найкращі засоби для того, щоб тримати нервовий організм завжди в нормальному стані і заспокоїти навіть тоді, коли необережно був збуджений, а разом з тим зміцнити волю і дати їй владу над нервами, зазначає педагог [6, 382].

навантаження для фантазії дитини, і без того вже збудженої, і звернути особливу увагу на розвиток холодного розсудку і ясної свідомості; вправляти дитину в яснему спостереженні над простими предметами, в ясному і точному висловлюванні своїх думок; спонукати до самостійного виконання роботи, узгодженої із силами дитини, вимагати строгої акуратності у виконанні; тобто у всякій нагоді вправляти волю дитини і передавати їй владу над нервовою організацією [6, 384].

Правильний фізичний розвиток дітей і молоді досягається зміцненням і удосконаленням у процесі виконання фізичних вправ найважливіших внутрішніх органів, насамперед серця і легень, а також нервової і м'язової систем; виробленням правильної постави, наданням формам тіла гармонії і краси. Це завдання розв'язується застосуванням вправ, що здійснюють вплив на формування кістяка і зміцнення м'язів, особливо м'язів черевного преса і спини. Систематичні заняття фізичними вправами сприяють пристосуванню організму, першою чергою, нервової, м'язової, дихальної і серцево-судинної систем, до інтенсивної роботи з меншою витратою сил.

Наголошуючи на необхідності впровадження вправ і навичок для фізичного виховання,

К. Ушинський зазначає, що наше тіло зміцнюється не вправами, а змістом, яке дають йому ці вправи [6, 401].

Висновок. В умовах науково-технічного прогресу проблеми фізичного виховання підрастаючого покоління, та й усього населення, різко загострюються. Значна частина дітей уже народжується хворими. Це зумовлено передусім загрозливим екологічним станом. Окрім того, в силу розвитку техніки дитина з раннього віку перебуває у стані гіподинамії. Та й значна частина дорослих людей перебуває у такому самому стані.

Тому важливою передумовою інтенсивного соціально-економічного поступу нашого народу, одним із важливих освітньо-виховних завдань є реалізація мети і завдань фізичного виховання з використанням настанов і рекомендацій К. Ушинського.

1. Богданова Г. Підготовка вчителів до формування в учнів життєвих навичок / Г. Богданова // *Здоров'я та фізична культура*. – 2007. – № 9. – С. 6–7.

2. Гораішук В. Теоретичні і методологічні засади формування культури здоров'я школярів: Автореферат. – Луганськ: Вид.-інформ. центр Луганського нац. пед. ун-ту ім. Т. Шевченка, 2004. – 40 с.

3. Єресько О. Особливості змісту шкільного предмета "Основи здоров'я" / О. Єресько // *Безпека життєдіяльності*. – 2005. – № 2. – С. 56–59.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МЕНЕДЖЕРІВ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ СФЕРИ В ПРОЦЕСІ НАСКРІЗНОЇ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

4. Омельченко Л.П. Здоров'ятворча педагогіка / Омельченко Л.П., Омельченко Л.В. – Х.: Вид. група "Основа", 2008. – 205 с.

5. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: у 5 т. – К.: Радянська школа, 1976 – 1977. – Т. 5. – 639 с.

6. Ушинский К. Лекции в Ярославском лицее (1846 – 1848 гг.) // Ред. колл.: А.М. Еголин (гл. ред.), Е.Н. Медынский, В.Я. Струминский. – Собрание сочинений: В 11 т. – Т. 1. – Москва – Ленинград: Изд. Акад. пед. наук РСФСР, 1948. – С. 51-121. – 738 с. (218)

7. Ушинский К. Предисловие к 1-му изданию "Детского мира" // К.Д. Ушинский. Собрание сочинений: В 11 т. – Т. 5. – Москва – Ленинград: Изд. Акад. пед. наук РСФСР, 1948. – С. 17–39. – 591 с. (231)

8. Фізкультурно-оздоровчі заходи в режимі навчального дня молодшого школяра: Навчально-методичний посібник / О. Ващенко [та ін.]. – Кам'янець-Поділ.: Абетка, 2003. – 191 с.

9. Фіцула М.М. Педагогіка. Навчальний посібник. – К.: Академвидав. – 2005. – 560с. – С. 319–125.

10. Чорна К.І. Фізичне виховання / Енциклопедія освіти // Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с. – С. 957.

11. Щербань П. Прикладна педагогіка: навчально-методичний посібник / Щербань П. – К.: Вища школа., 2002. – 215 с.

Стаття надійшла до редакції 01.03.2011

УДК 008

Віктор Локшин, кандидат педагогічних наук, Ph.D,

докторант Інституту вищої освіти НАПН України,
м. Київ

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МЕНЕДЖЕРІВ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ СФЕРИ В ПРОЦЕСІ НАСКРІЗНОЇ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Запровадження інноваційного механізму формування компетентності дозволить оперативно розробити індивідуальний сценарій коригуючих дій та вмотивувати усіх суб'єктів наскрізної практичної підготовки на найвищі досягнення.

Ключові слова: компетентнісний підхід, професійна компетентність, менеджер соціокультурної сфери, зміст освіти, модернізація освіти.

Рис. 1. Літ. 10.

Постановка проблеми. Запровадження інноваційних механізмів реформування вищої освіти в Україні є частиною процесів оновлення освітніх систем, що відбуваються останні двадцять років у європейських країнах і пов'язані з визнанням важливості знань як нагального аспекту суспільного добробуту та прогресу. Ці зміни стосуються створення нових, освітніх стандартів, оновлення та перегляду навчальних програм, змісту програм наскрізної практичної підготовки, навчально-дидактичних матеріалів, підручників, форм і методів навчання. Цілеспрямоване набуття молоддю знань, умінь і навичок, їх трансформація в компетентності сприяє, особистісному професійному та культурному розвитку, здатності швидко і адекватно реагувати на запит часу. Особливу актуальність мають дослідження, спрямовані на запровадження інноваційних механізмів, які забезпечують формування необхідної професійної компетентності, що є запорукою конкурентоспроможності фахівця на ринку праці та умовою самореалізації особистості в діловому середовищі й суспільстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Орієнтація на формування ефективного механізму засвоєння умінь, засобів діяльності, а також узагальнених, засобів діяльності була провідною в працях В. Давидова, І. Лернера, В. Раєвського, М. Скапана. Проте ця орієнтація не була визначною, вона практично не використовувалась при побудові типових навчальних програм та стандартів навчання. Тому сьогодні для реалізації компетентнішого підходу необхідна орієнтація на міжнародний досвід, і на ті напрацювання вітчизняних учених А. Аксьонова, В. Боброва, В.П. Гегало, О.В. Овчарук, С.В. Трубочова, які допомагають визначити сутність та структуру компетентності взагалі та професійних компетенцій зокрема і ефективно сформувати профіль компетентності фахівця адекватний профілю вимог до кандидата на відповідну вакансію [1 – 3, 7, 10].

Дослідження теоретичних і методичних аспектів створення інноваційних механізмів формування компетентності знайшли відбиття в поодиноких роботах Р. Гуревича, І. Каменюка,